

ความเชื่อเรื่อง ผีสาวโสดเกาหลี:

ว่าด้วยการควบคุมสังคมด้วยความ
กลัวกับความเข้าใจผ่านคติชนวิทยา¹

วีรญา กังวานเจิดสุข

ความนำ

ความเชื่อเรื่องผีในสังคมเกาหลีเป็นความเชื่อที่มีมาอย่างยาวนาน และอยู่ร่วมกับความเชื่ออันหลากหลายไม่ว่าจะเป็นวิญญาณนิยม (animism) ลัทธิโทเทม (totemism) ลัทธิหมอผี (shamanism) พุทธศาสนา (Buddhism) ลัทธิเต๋า (Taoism) ขงจื้อ (Confucianism) และคริสต์ศาสนา (Christianity) นับตั้งแต่สมัยอาณาจักรโคโชซอน (Goguryeo) (ประมาณ 2,333 ปีก่อนคริสต์ศักราช) โดยอ้างอิงตามบันทึกซัมกุกยูซา

¹ บทความวิจัยนี้ใช้ระบบถอดคำตามราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2544 กำหนดหลักเกณฑ์ การทับศัพท์ภาษาเกาหลีเป็นภาษาไทย และใช้ระบบ Revised Romanization of Korean จากเว็บไซต์ <http://roman.cs.pusan.ac.kr> ของมหาวิทยาลัยปูซานที่ใช้หลัก การถอดเสียงจาก ศ.ดร. อีซังอ็อก มหาวิทยาลัยแห่งชาติโซล ใช้เป็นการถอดเสียงภาษา เกาหลีเป็นภาษาอังกฤษ

(Samgugyusa) ที่ระบุว่าเนื่องจากสังคมเกาหลีในขณะนั้นต้องพึ่งพา
ธรรมชาติในการทำเกษตร ทำให้วิญญาณนิยมและลัทธิโทเทมมี
อิทธิพลในการอธิบายความเชื่อเกี่ยวกับผีและวิญญาณ โดยมีผู้นำทาง
ความเชื่อหรือคนทรงเจ้าแสดงบทบาทสำคัญในสังคมทำหน้าที่เป็น
ผู้สื่อสารระหว่างโลกคนเป็นกับโลกคนตาย

ต่อมาในสมัยสามอาณาจักรจนถึงปลายสมัยอาณาจักรโครยอ
ศาสนาพุทธและขงจื้อถือเป็นชุดความคิดความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อการ
ดำเนินชีวิตและความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณ ณ ขณะนั้น กล่าวคือ
ศาสนาพุทธได้รับการอุปถัมภ์เป็นศาสนาประจำรัฐ โดยมีคำสอนและ
หลักปฏิบัติตนแก่ผู้ศรัทธา อีกทั้งยังมีคำอธิบายเกี่ยวกับการเวียนว่าย
ตายเกิด ในขณะที่ขงจื้อกลับนำเสนอมุมมองเกี่ยวกับความเป็นมนุษย์
และความเป็นผีบนพื้นฐานแห่งความเป็นจริง ดังที่ขงจื้อได้กล่าวไว้ใน
หลุนอีวี่ ที่สุววรรณ สถาอานันท์ (2561) ได้แปลไว้ว่า

เล่มที่ 2 บทที่ 24: 1 อาจารย์กล่าวว่า “การเช่นไหว้ผีที่ไม่ใช่
บรรพชนของตนเป็นการประจบสอพลอ

เล่มที่ 7 บทที่ 20 เรื่องที่อาจารย์ไม่พูดถึง ได้แก่ เรื่องประหลาด
การใช้กำลัง ความวุ่นวายและเรื่องภูตผี

เล่มที่ 11 บทที่ 11 จักรพรรดิถามถึงการบูชาภูตผีเทพเจ้า อาจารย์ตอบว่า
“ยังไม่รู้จักกับไข่มุนุษย์จะรับไข่มุได้อย่างไร” จักรพรรดิถามต่อว่า “แล้ว
เรื่องความตายเล่า” อาจารย์ตอบว่า “ยังไม่รู้จักชีวิต จะรู้จักความ
ตายได้อย่างไร”

อย่างไรก็ตาม ในสังคมเกาหลีปัจจุบันที่อยู่ภายใต้ชุดคำอธิบายโลกแบบวิทยาศาสตร์ที่ต้องการพิสูจน์ทุกสรรพสิ่งด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ โดยอาศัยหลักฐานเชิงประจักษ์และความเป็นเหตุเป็นผลมาสนับสนุน ได้นำมาซึ่งการแบ่งขั้วความคิดและความเชื่อเกี่ยวกับผีและวิญญาณออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มคนที่ปฏิเสธการดำรงอยู่ของผีกับกลุ่มคนที่เชื่อว่าผีมีอยู่จริงและปรากฏในหลากหลายรูปแบบ ทั้งนี้ชุดความจริงเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของผีในสังคมเกาหลีถูกสร้างขึ้นมาจากการมีอยู่ของคนทรงเจ้าและการประกอบพิธีกรรม

นอกจากนี้ ในสังคมเกาหลีปัจจุบัน ความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณกำลังแสดงบทบาททางสังคมที่สำคัญ กล่าวคือ การดำรงอยู่ของผีสามารถสะท้อนความกลัว ความคาดหวังทางสังคม และค่านิยมทางสังคม ท่ามกลางผีที่ปรากฏในหลากหลายรูปแบบ (ไม่ว่าจะเป็นผีที่มีรูปร่างเหมือนคน ผีที่มีรูปร่างเหมือนสัตว์ หรือผีที่เป็นสิ่งของ) ผีที่มาพร้อมกับสถานภาพโสัดหรือที่เรียกว่า “ผีสาวโสัด” หรือ “โช-นยอ ควีชิน” (Cheonyeogwisin) และ “ผีหนุ่มโสัด” หรือ “มงดัลควี” (Mongdalgwi) กลับมีบทบาทที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก โดยผีทั้งสองหมายถึงบุคคลที่เสียชีวิตโดยไม่ผ่านการสมรส จึงต้องใช้ชีวิตในโลกหลังความตายด้วยความเศร้าและขุนเคืองใจเนื่องจากไม่ได้ใช้ชีวิตตามบรรทัดฐานของชาวเกาหลีนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ บทความวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาทำความเข้าใจว่าเพราะเหตุใดการครองตนเป็นโสัดหรือการไม่แต่งงานและมีบุตรตามครรลองของสังคมจึงส่งผลต่อความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายในเชิงลบ โดยพิจารณาผีสาวโสัดในฐานะกลไกในการควบคุมทางสังคมผ่านการสร้างบทสนทนาข้ามศาสตร์ระหว่างสังคมวิทยาและคติชนวิทยา (folklore)

วิธีการศึกษา

นอกจากความเชื่อเรื่องผีในเกาหลี่ บทความนี้ยังต้องการศึกษากระบวนการควบคุมทางสังคมด้วยความเชื่อเรื่องผีเกาหลี่ โดยนำเสนอผลการศึกษาด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analysis) ในประเด็นผีสาวโสดในสังคมเกาหลี่ ด้วยการมุ่งสำรวจภูมิทัศน์ทางปัญญา (intellectual landscape) ขององค์ความรู้ด้านสังคมวิทยากับคติชนวิทยา

ผู้เขียนได้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับผีเกาหลี่และคนทรงเจ้าโดยจำแนกกลุ่มข้อมูลออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ ส่วนที่หนึ่ง หนังสือ ตำรา งานวิจัยที่มีการวิเคราะห์เรื่องผีและคนทรงเจ้าผ่านมุมมองทางสังคมศาสตร์ ส่วนที่สอง หนังสือ ตำรานาน วรรณกรรมที่บอกเล่าเรื่องผีเกาหลี่ และส่วนสุดท้าย สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ยูทูบ (YouTube) ช่องของคนทรงเจ้าเกาหลี่ที่อธิบายเกี่ยวกับผีสาวโสด โดยมีขอบเขตการศึกษาจากบันทึกโบราณหรือเอกสารต่างๆ เกี่ยวกับผีสาวโสดที่ค้นพบและแปลเป็นตัวอักษรเกาหลี่เท่านั้น รวมถึงการบอกเล่าของคนทรงเจ้าที่เผยแพร่ในยูทูบเพื่อทำความเข้าใจเรื่องราวของผีสาวโสดจากมุมมองของคนในปัจจุบัน

ในฐานะนักสังคมวิทยา ผู้เขียนได้นำเรื่องผีที่มีถูกเล่าผ่านมุมมองคติชนวิทยามาศึกษาอย่างเป็นสังคมวิทยา (sociologically) เพื่อทำความเข้าใจว่าเรื่องผีถูกใช้เป็นกลไกในการควบคุมทางสังคมได้อย่างไร โดยวิเคราะห์ผ่านมุมมองเชิงพหุวิทยาการที่เชื่อมต่อสังคมวิทยาและคติชนวิทยาเข้าไว้ด้วยกัน

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

บทความวิจัยนี้มุ่งนำเสนอผีสาวโสทรฐานะกลไกในการควบคุมทางสังคมโดยใช้มุมมองทางสังคมวิทยาและคติชนวิทยาเป็นหลักในการวิเคราะห์และทำความเข้าใจความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณในสังคมเกาหลี โดยมีเป้าหมายหลักในการทลายขอบเขตหรือเส้นแบ่งของสาขาวิชาทั้งสอง การนำเสนอผีสาวโสทรในบทความวิจัยนี้จะสะท้อนให้เห็นกลไกการควบคุมทางสังคมที่ทำงานผ่านระบบความเชื่อและพิธีกรรมเพื่อให้สมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมกระทำในสิ่งที่สอดคล้องกับความคาดหวังของสังคม ทั้งในลักษณะที่เป็นระเบียบกฎเกณฑ์และในลักษณะความรู้สึกส่วนตัว ซึ่งมีผลต่อสมาชิกของสังคมใน 3 ระดับ ได้แก่ ระดับปัจเจก ระดับกลุ่มหรือสถาบัน และระดับสังคม (สุวิทย์ รุ่งวิสัย, 2532)

คติชนวิทยาเป็นสาขาวิชาที่มุ่งศึกษาประเพณีปฏิบัติ เรื่องเล่า และวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับความเชื่อของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยกึ่งแก้ว อรรถการ (2552) ได้อธิบายว่าองค์ความรู้ด้านคติชนวิทยาสามารถจำแนกออกเป็น 3 มิติ อันได้แก่ ประการแรก มิติแห่งปัจเจกบุคคล เน้นศึกษาอิทธิพลของพิธีกรรมที่ส่งผลต่อการตระหนักรู้เกี่ยวกับตนเองของปัจเจกบุคคล ประการที่สอง มิติแห่งสังคม เน้นศึกษาอิทธิพลของความคาดหวังทางสังคมผ่านพิธีกรรมที่ทำให้ปัจเจกบุคคลเรียนรู้และตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองในสังคม และประการสุดท้าย มิติแห่งเทพปกรณัมหรือมิติเหนือโลก เน้นเชื่อมโยงปัจเจกบุคคลเข้ากับสังคม ธรรมชาติ และระบบจักรวาล ซึ่งเรื่องเล่า ตำนานปรัมปรา (myth) และตำนาน (legend) เป็นสิ่งที่ถูกปรับเปลี่ยนให้สามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมทุกยุคทุกสมัย มิใช่เรื่องราวที่ผูกพันกับอดีตหรือดำรงอยู่เพียงแค่นั้นในอดีตเท่านั้น ในสังคมสมัยใหม่ เรื่องเล่าและตำนานต่างๆ จึงมักถูก

ผลิตซ้ำ ตีความใหม่ และเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ อาทิ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร รูปภาพ วิชชุ ฯลฯ ในหลากหลายรูปแบบโดยขึ้นอยู่กับแต่ละสถานการณ์ (LaPiere, 1954, p. 263)

ผีสาวโสด

ผีสาวโสดเป็นผีที่ปรากฏในสื่อของสังคมเกาหลีมากที่สุด โดยกีซ็องชเว (Gisong Choe, 2016, p. 22) ได้บรรยายรูปลักษณ์และองค์ประกอบของผีสาวโสดว่ามีเลือดเปรอะขอบปาก คางยาว ผมยาว ใส่ชุดฮันบกไว้ทุกข์สีขาว มีดวงตาอาฆาตและสะท้อนแสงเหมือนเลเซอร์ เป็นผีที่ไม่แต่งตัว ไม่มีปิ่นปักผม

ผลิตซ้ำวาทกรรมผีจากวรรณกรรม ตำนาน

มุขปาฐะ พิธีกรรม สู่ช่องยูทูบ

ซินริบซ็อลฮวา (*Sillipseolhwa*) และ อารังซ็อลฮวา (*Arangseolhwa*) เป็นวรรณกรรมที่ปรากฏเรื่องราวเกี่ยวกับผีสาวโสดว่าเป็นผีที่เต็มไปด้วยความแค้นและความโศกเศร้า โดยเรื่องแรกนำเสนอเรื่องราวในสมัยโชซอนช่วงอิมจินแวร์น (Imjin War) โดยกล่าวถึงนายทหารนามว่า “ซินริบ” ผู้ซึ่งได้ช่วยเหลือหญิงสาวผู้หนึ่งจากฝีมือผู้หนึ่งคนนั้นจึงขอติดตามซินริบแต่ถูกปฏิเสธ เธอจึงกระโดดน้ำฆ่าตัวตาย และในเวลาต่อมาหญิงสาวผู้นี้กลับมาเข้าฝันและล่อลวงให้ซินริบตัดสินใจผิดพลาดและเสียชีวิตในสงคราม ในขณะที่เรื่องที่สองกล่าวถึงการปรากฏตัวของผีสาวโสดที่เข้ามาเข้าฝันเจ้าเมืองเพื่อทวงคืนความยุติธรรมและปลดปล่อยความแค้นของตน (Go, 2019, p. 256)

นอกเหนือจากวรรณกรรมที่กล่าวไปข้างต้น ยังมีวรรณกรรมเรื่อง

ซังฮวาฮงรย็อนจ็อน (Janghwahongnyeonjeon) ที่ได้รับความนิยมและถูกสร้างเป็นภาพยนตร์หลายครั้ง ในปี ค.ศ. 1956 1972 และ 2003 วรรณกรรมเรื่องนี้ปรากฏในสมัยโชซอนแต่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง เรื่องราวเล่าถึงชีวิตครอบครัวของชายนามว่า “แพชวาซุ” ซึ่งมีลูกสาว 2 คนกับภรรยาคนแรก ได้แก่ ซังฮวาและฮงรย็อน ภายหลังจากที่ภรรยาคนแรกเสียชีวิต ซาซุได้แต่งงานใหม่กับภรรยาคนที่สองและมีบุตรชาย 3 คนที่คอยกลั่นแกล้งลูกสาวทั้งสองของภรรยาคนแรก เมื่อซังฮวากำลังจะแต่งงาน แม่เลี้ยงกลับวางแผนฆ่าซังฮวาโดยการผลักเธอตกบ่อน้ำเพราะเสียดาเงินที่ต้องใช้ในการจัดเตรียมพิธีสมรส หลังกจากสูญเสียพี่สาว ฮงรย็อนจึงฆ่าตัวตายตาม ทำให้เกิดเรื่องเล่าเกี่ยวกับผีสาวโสดทั้งสองที่ผู้คนมักได้ยินเสียงโหยหวนจนสร้างความหวาดกลัวแก่ผู้คนทั้งในและนอกชุมชน

รายการในช่องยูทูป โอมายทีวี มูซอกอินโด ซารัมอีดา (Oh my TV Musogin-do Saramida) ได้อธิบายว่าผีสาวโสดเป็นผีที่น่ากลัวที่สุด (Olmaiti TV, 2020) เพราะผู้หญิงมีความ “ฮัน”² สูง เมื่อตายไปจึงมีความแค้นมากกว่าผู้ชายโสด หากต้องการปลดปล่อยดวงวิญญาณผีสาวโสด จะต้องมีการจัดพิธีแต่งงานของผีสาวโสดกับผู้ชายโสด โดยใช้ตุ๊กตาเป็นสัญลักษณ์แทนดวงวิญญาณทั้งสอง หากต้องการขับไล่ดวงวิญญาณผีสาวโสดออกจากบ้าน ต้องนำปลัดขิก (namgeun) มาซ่อนไว้ในบ้าน (Woraksankkotdoryeong, 2020) ในขณะที่คนทรงเจ้าชื่อดังในเกาหลี นามว่า “มย็องจุงซินดัง” (Naradaesingung Myeongjusindang,

² “ฮัน” มีหลายความหมาย อย่างเช่น ชาวฮันที่หมายถึงคนเกาหลี ความเศร้าโศก ความเย็น และเลขหนึ่ง ซึ่งแต่ละความหมายจะมีตัวอักษรจีนกำกับที่ต่างกันไป ในบทความชิ้นนี้พูดถึง “ฮัน” ที่หมายถึงความโศกเศร้า เพื่อใช้อธิบายลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมเกาหลีถึงมิติของความเศร้า ล้นหวัง ไร้ที่พึ่งพา มีบาดแผล ถูกกดขี่ บีบบังคับ ความขุ่นเคืองไม่พอใจ โกรธแค้น ความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นและความไม่เท่าเทียมทางเพศ (Gim, 1996)

2012) กลับแสดงทัศนะว่า ในบรรดาผีทั้งหมดในเกาหลี ผีสาวโสเภณีว่าเป็นผีที่ปราบยากมากที่สุด เนื่องจากผีสาวโสเภณี “ฮัน” สูง อันมาจากความไม่สมหวังในรัก จึงถือว่ายังไม่ได้ทำในสิ่งที่ปรารถนาในขณะที่ยังมีชีวิต ยิ่งไปกว่านั้น “ซอฮึนฮีเอ กุดฮียากี” (Seoeunhuiui Gusiyaagi, 2020) คนทรงเจ้าผู้เป็นเจ้าของช่องยูทูป “The Shamanism” ได้แสดงทัศนะที่สอดคล้องกัน โดยระบุว่าผีสาวโสเภณีเป็นผีที่มีความน่ากลัวและอันตรายเป็นอย่างมาก เพราะผีสาวโสเภณีมีความแค้นมากกว่าผีชายโสเภณี และผีสาวโสเภณีมักจะเลือกปรากฏตัวต่อผู้ชายที่ตนถูกใจเท่านั้น

จากคำอธิบายข้างต้น จะเห็นได้ว่าผีสาวโสเภณีมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่ต่อเนื่องมานับตั้งแต่สมัยโชซอนจนถึงปัจจุบัน โดยเรื่องเล่าของผีสาวโสเภณีนั้นมีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของยุคสมัยและปรากฏผ่านสื่อต่างๆ มากมายทั้งในรูปแบบของวรรณกรรม เรื่องเล่าภาพยนตร์ ไปจนถึงพิธีกรรมที่ปรากฏในโลกออนไลน์ ฉะนั้นไม่ว่าเวลาจะเปลี่ยนแปลงไปเพียงใด แต่ผีสาวโสเภณีและคำอธิบายเกี่ยวกับความน่ากลัวของผีสาวโสเภณีจะยังคงปรากฏในสังคมเกาหลีต่อไป

สถานภาพที่แปรเปลี่ยนไปของผีสาวโสเภณีในสังคมสมัยใหม่

ในปัจจุบัน การกล่าวถึงผีสาวโสเภณีบนโลกออนไลน์ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การอธิบายโดยคนทรงเจ้าหรือผู้เชี่ยวชาญด้านผีและวิญญาณเท่านั้นอีกต่อไป หากแต่ผู้คนทั่วไปในสังคมเกาหลีสามารถกล่าวถึงผีสาวโสเภณีบนแพลตฟอร์มที่หลากหลาย เช่น เว็บไซต์ล็อกส่วนตัว แพลตฟอร์ม “Café”³ บทความในอินเทอร์เน็ต วรรณกรรมสมัยใหม่ เป็นต้น

³ Café เป็นแพลตฟอร์มหนึ่งบนโลกออนไลน์ที่มีการรวมกลุ่ม (community) เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนเรื่องราวที่เกี่ยวกับความสนใจต่างๆ ของแต่ละกลุ่ม

ทั้งนี้ ภาพจำอันน่าหวาดกลัวของผีสาวโสดกลับถูกลดทอนจนกลายเป็นเพียงเรื่องเล่าธรรมดาที่ไม่ได้ผูกติดกับค่านิยมทางสังคมและไม่ได้ถูกใช้เป็นกลไกในการควบคุมทางสังคมอีกต่อไป ตัวอย่างเช่น ข้อเขียนของชอริ (Cheori, 2021) ที่กล่าวถึงวิธีการรับมือผีสาวโสดโดยปราศจากพิธีกรรมที่สลับซับซ้อน เช่น การแก่งตาย การแก่งทำเป็นมองไม่เห็น การแก่งหลับ การชวนผีกินเหล้า และการมีเพศสัมพันธ์กับผี เป็นต้น ดูเหมือนว่าข้อเขียนข้างต้นกำลังสะท้อนการลดทอนความศักดิ์สิทธิ์ของตัวพิธีกรรมต่างๆ และสะท้อนให้เห็นความไม่กลัวผีสาวโสดของผู้เขียนและมองว่าผีสาวโสดเป็นเพียงเรื่องเล่าเรื่องหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นผีสาวโสดจึงแปรเปลี่ยนจากกลไกการควบคุมทางสังคมสู่การเป็นเรื่องเล่าสะท้อนเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมในสังคมเกาหลีปัจจุบัน

ผลการศึกษา

สังคมเกาหลีกับความเชื่อเรื่องผีสาวโสด

วิถีชีวิตของชาวเกาหลีวางอยู่บนการผสมผสานหลากหลายความเชื่อ เช่น ศาสนาพุทธ ลัทธิขงจื้อ เต๋า และลัทธิหมอผี ส่งผลต่อความคิดที่มีมาแต่โบราณว่าผีเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่จริง แต่ไม่ใช่มนุษย์ทุกคนที่จะได้กลายเป็นผีเมื่อตายไปแล้ว ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลผู้นั้นมี “ฮัน” มากเพียงใด และบุคคลผู้นั้นได้รับความเป็นธรรมหรือดำรงอยู่ในครรลองคลองธรรมหรือไม่เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ ฉะนั้นเรื่องราวของผีจึงสามารถสะท้อนสภาพแวดล้อมทางสังคมและเงื่อนไขทางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมบุคคลหนึ่ง ๆ อยู่

ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น ผีสาวโสดเป็นผีที่ถูกขนานนามว่ามีความอาพาตพยาบาลมากที่สุด และมีสถานภาพที่เป็นสามัญ กล่าวคือ ผีสาวโสดไม่ใช่ผีที่เจาะจงตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ฉะนั้นใครๆ ก็สามารถเป็น

ผีสาวโสัดได้หากไม่ทำตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่สังคมกำหนดไว้ กล่าวคือ เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ หากบุคคลผู้นั้นไม่แต่งงาน ไม่สมหวังในความรัก ไม่มีบุตรชาย และแบกรับความทุกข์ เมื่อเสียชีวิตไปก็ย่อมไม่สามารถหลุดพ้นไปจากความรู้สึกผิดหวังหรือทุกข์ใจในชีวิตหลังความตายไปได้ แม้ว่าในอดีต ผีสาวโสัดจะถูกกำหนดให้เป็นตัวแทนของความกลัวและบอบทบาทความเป็นแม่ที่ให้กำเนิดบุตรชาย แต่ในปัจจุบัน เมื่อสังคมเกาหลีได้เปลี่ยนผ่านจากสังคมจารีตมาสู่สังคมอุตสาหกรรม ทำให้ความผูกพันในครอบครัวและชุมชนไม่แน่นแฟ้นเช่นอดีตอีกต่อไปและถูกแทนที่ด้วยการกลายเป็นปัจเจกบุคคลโดยมีการกลายเป็นเมือง (urbanization) เป็นฉากหลังทางสังคมและเศรษฐกิจ ความน่ากลัวของผีสาวโสัดที่เคยส่ำแดงอำนาจได้อย่างเต็มที่ในสังคมขนาดเล็กที่มีความแน่นแฟ้นสูงจึงค่อยๆ จางหายไปตามกาลเวลาเช่นกัน

คนทรงเจ้า ผู้สื่อสารระหว่างผีกับคน ทำให้ผี “เป็นจริง”

คนทรงเจ้า หรือ “มูดัง” (mudang) มีบทบาทสำคัญโดยเฉพาะการประกอบพิธีกรรม หรือ “กุด” (Gut)⁴ และการทำหน้าที่เป็นผู้สื่อสารระหว่างคนกับผี กล่าวกันว่าคนทรงเจ้าปรากฏในสังคมเกาหลีมานับตั้งแต่สมัยโคโซซอนดังที่ปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีในหลุมฝังศพที่เต็มไปด้วยเครื่องประดับและอุปกรณ์ประกอบพิธีกรรมต่างๆ อาทิ

⁴ กุดขอฝน กุดทำนายอนาคต กุดรักษา กุดอวยพร ขึ้นบ้านใหม่ เริ่มต้นใหม่ กุดมงคล (สุขภาพ โชคลาภ) กุดส่งวิญญาณ กุดบูชาเทพ กุดประจำหมู่บ้าน มีดนตรี (กลอง ฉาบ ฉิ่ง ขลุ่ย) ประกอบ มูดังร้ายรำ มีเครื่องเซ่นไหว้ (ผลไม้ ดอก ปลาแห้ง เหล้า หมู หรือวัวในบางพิธี) และอุปกรณ์สำหรับประกอบพิธี เรียกว่า มูกู (Mugu) กระดัง มีด ดาบ ทวน และพัด และการแต่งกายต่างกันไปในแต่ละสำนัก

กระจก ดาบ กระดิ่ง อีกทั้งยังเชื่อกันว่าคนทรงเจ้าในอดีตมีสถานภาพและบทบาททางสังคมที่สำคัญด้วย กล่าวคือ คนทรงเจ้ามักดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาของกษัตริย์และมีบทบาทสำคัญทางการเมืองในสังคมโบราณจนถึงสมัยสามอาณาจักร อย่างไรก็ตาม เมื่อเข้าสู่สมัยโครยอ สถานภาพของคนทรงเจ้ากลับตกต่ำลงเมื่อศาสนาพุทธเฟื่องฟูสูงสุดเนื่องจากศาสนาพุทธและขงจื้อคือความเชื่อรวมถึงหลักปฏิบัติที่เป็นกระแสหลักในสังคม ณ ขณะนั้น คนทรงเจ้าจึงถูกลดบทบาทลงให้ทำหน้าที่ในพิธีขอฝนเป็นหลักเท่านั้น [ตามที่ปรากฏในบันทึกประวัติศาสตร์โครยอ ปีที่ 12 ของกษัตริย์ฮย็อนจง (Hyeonjong) และในปีที่ 16 ของกษัตริย์เยจง (Yejong)] เมื่อเข้าสู่สมัยโชซอนที่ยึดมั่นในหลักคำสอนของขงจื้อ สถานภาพและบทบาทของคนทรงเจ้าก็ถึงจุดตกต่ำอย่างถึงที่สุด เพราะนักปราชญ์ที่นับถือขงจื้อล้วนมุ่งหวังที่จะทำให้คนทรงเจ้าหายไปจากสังคมเกาหลี แต่คนทรงเจ้าก็พยายามตอบโต้ด้วยการทำพิธีบางอย่างเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คนในสังคมในแบบที่ขงจื้อมิอาจตอบสนองได้ เช่น การประกอบพิธีกรรมขอฝนโดยคนทรงเจ้าที่ยังคงปรากฏให้เห็นในสมัยโชซอน [ตามที่ปรากฏในบันทึกราชวงศ์โชซอน ปีที่ 25 สมัยกษัตริย์อินโจ (Injo)]

แม้ว่าสังคมเกาหลีปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมและปัจเจกนิยม แต่สถานภาพและบทบาททางสังคมของคนทรงเจ้าก็มีได้หายไปจากสังคมเกาหลีโดยสิ้นเชิง โดยคนทรงเจ้าได้กลายมาเป็นที่พึ่งพาทางใจสำหรับคนเกาหลีที่ประสบปัญหาชีวิตและต้องการที่ระบายหรือต้องการที่ปรึกษาเพื่อหาทางออกให้กับชีวิตด้วยวิธีการที่ไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์ บทบาทของคนทรงเจ้าในปัจจุบันจึงเปรียบเสมือนจิตแพทย์ในโลกตะวันตก (แดเนียล ทิวดอร์, 2560, น. 35; Kendall, 2009)

ผีในฐานะกลไกในการควบคุมทางสังคม

การควบคุมคนด้วยความกลัวในชีวิตหลังความตายนับเป็นกลไกหนึ่ง ที่ทำงานในความคิดของผู้คนในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ (แจกเช่นคำอธิบาย ที่ว่าหากไม่แต่งงาน เมื่อตายไปแล้วจะต้องกลายเป็นผีสาวโสด) ฉะนั้น ความเชื่อเรื่องผีจึงถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือควบคุมพฤติกรรมของ คนในสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ภายใต้ระเบียบของสังคม ได้รับการ ถ่ายทอดจากสถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา และสถาบันการเมือง เป็นต้น ทั้งนี้ ในกรณีของผีสาว โสด จะเห็นได้ว่าสังคมเกาหลี่ได้ทำให้เรื่องราวของผีสาวโสดกลายเป็น กลไกควบคุมทางสังคมที่ถูกประกอบสร้างจากปัจจัยทางสังคมและวัฒน- ธรรม ดังต่อไปนี้

ครอบครัวนิยม (Familism) ผลผลิตจากความเชื่อขงจื้อ

รากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมเกาหลี่ล้วนวางอยู่บนความคิดใน นิยายขงจื้อ ซึ่งส่งผลต่อวิถีคิดและการอธิบายว่าด้วยผีและวิญญาณนับ ตั้งแต่สมัยโชซอนเป็นต้นมา อย่างไรก็ตาม แม้ว่าคนทรงเจ้าจะถูกลด บทบาทลงด้วยอิทธิพลของขงจื้อ แต่ขงจื้อเองก็ไม่ได้ทำลายความคิด ของผู้คนในสังคมว่าด้วยโลกหลังความตายหรือลดทอนความสำคัญของ พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการกราบไหว้ผีบรรพบุรุษแต่อย่างใด ซึ่งเป็นการให้ ความสำคัญกับสถาบันครอบครัว และยึดโยงสมาชิกภาพของครอบครัว เข้าไว้ด้วยกันแม้จะเสียชีวิตไปแล้วก็ตาม

นอกจากประเด็นสมาชิกภาพของครอบครัวแล้ว ขงจื้อยังเป็นความ คิดหลักเบื้องหลังการสร้างบรรทัดฐานทางสังคมแก่ผู้หญิงด้วย กล่าวคือ ค่านิยมผู้หญิงที่ดีในสังคมเกาหลี่เน้นย้ำว่าผู้หญิงจะต้องมีผู้ดูแลเสมอ เช่น บิดาที่คอยดูแลผู้หญิงก่อนชีวิตแต่งงาน สามีนที่คอยดูแลผู้หญิงใน

ช่วงแต่งงาน และลูกชายที่คอยดูแลผู้หญิงหลังจากสามีเสียชีวิต เป็นต้น คำนิยมดังกล่าวได้นำไปสู่สิ่งที่เรียกว่า “ซัมจงจีโด” (Samjongji-do)⁵ แต่เมื่อพิจารณาชีวิตของผีสาวโสตะจะพบว่า ผีสาวโสตะนั้นอาภัพเพราะต้องตายไปโดยที่ยังไม่ได้มีคู่ดูแล (ทั้งสามีและลูกชาย) อีกทั้งในหนังสือสอนหญิงหรือ *ซิลกอจีอัก* (Chilgeojiak)⁶ ได้มีการพูดถึงข้อห้ามทั้งเจ็ดประการในการเป็นภรรยาที่ดี ซึ่งกำกับและควบคุมให้ผู้หญิงเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม ตัวอย่างเช่น หากผู้หญิงไม่มีลูกชายให้สามี สามีก็สามารถหย่าร้างได้ หากผู้หญิงเป็นโรคเรื้อรัง สามีสามารถทิ้งเธอได้ เป็นต้น จากวิถีประเพณีเหล่านี้ทำให้สังเกตได้ว่าสังคมเกาหลีซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวคิดขงจื้อให้ความสำคัญกับการผลิตสมาชิกแก่ครอบครัวเป็นอย่างมากและใช้กลไกดังกล่าวในการควบคุมผู้หญิงในสังคมเกาหลี โดยจะต้องอุทิศตนเพื่อครอบครัวเป็นหลัก

นอกจากนี้ สังคมเกาหลียังให้ความสำคัญกับ “ฮโย” (Hyo) หรือความกตัญญูด้วย โดยฮโยตามแบบฉบับคำสอนของแนวคิดขงจื้อประกอบด้วย พ่อแม่จะต้องเมตตาบุตร บุตรต้องกตัญญูต่อบุพการี ผู้ปกครองต้องปกครองข้าราชการด้วยธรรมาภิบาล การมีช่องว่างระหว่างสามีกับภรรยาเพื่อให้ทำหน้าที่ของตนเอง การที่ผู้น้อยต้องเคารพผู้อาวุโส และความไว้วางใจระหว่างเพื่อน ทั้งนี้ ในความสัมพันธ์ระหว่างบิดาและบุตร บุตรจะต้องกตัญญูและเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดา โดยคำสอนเหล่านี้ได้ถูกสืบทอดมายาวนาน และกลายเป็นคำสอนหลัก

⁵ ซัมจงจีโด มีความหมายว่า ชีวิตของผู้หญิงต้องมีการปฏิบัติสามประการ ได้แก่ เมื่อยังเป็นเด็กผู้หญิงต้องเชื่อฟังพ่อ หลังจากแต่งงานต้องเชื่อฟังสามี และหลังจากสามีตาย จะต้องเชื่อฟังลูกชาย

⁶ ข้อห้าม 7 ประการในการเป็นภรรยาที่ดี ได้แก่ 1) ไม่สามารถดูแลพ่อแม่สามีได้ 2) ไม่สามารถมีลูกชายได้ 3) ประพฤติตนไม่ดี 4) อิจฉา 5) เป็นโรคเรื้อรัง 6) พุดมาก 7) ขโมยของ

ของสถาบันครอบครัวในสังคมเกาหลีที่เชื่อว่าโยคือต้นกำเนิดของ
คุณธรรมทั้งปวงในการเป็นคนดีตามแบบฉบับเกาหลี

การป้อนแรงงานมนุษย์เข้าสู่ภาคการผลิตในสังคมเกษตรกรรม

สังคมเกาหลียุคหินใหม่เริ่มทำการเพาะปลูกจึงจำเป็นต้องพึ่งพาฝน
หล่อเลี้ยงให้ผลผลิตงอกงามตามฤดูกาล เนื่องจากผู้หญิงถูกคาดหวังให้
ต้องอุทิศตนเพื่อครอบครัวดังที่กล่าวไปข้างต้น การครองตนเป็นโสเภณี
เป็นสิ่งที่พบได้ยากในสังคมเกาหลียุคดังกล่าวเพราะขัดกับความคาดหวัง
ของสังคมที่จะต้องให้กำเนิดลูกชาย เนื่องจากแรงงานมีความสำคัญใน
ด้านเกษตรกรรม นอกจากจะต้องให้ชีวิตใหม่หรือกำเนิดบุตรแล้ว สังคม
เกาฬียังให้ความสำคัญกับการมีชีวิตอยู่ โดยสัมพันธ์กับกฎหมายแปด
ประการว่าด้วยการเมืองการปกครองนับตั้งแต่สมัยโคโซซอน (Paljoeop)
ซึ่งมีการค้นพบหลักฐานจากบันทึกทางประวัติศาสตร์ฮันโซจีรียี (Han-
seojiriji) ที่ปรากฏเนื้อหาของกฎหมายสามในแปดประการที่ระบุว่า
หนึ่ง คนที่ฆ่าผู้อื่นจะต้องถูกฆ่าทันที สอง ผู้ที่ทำร้ายผู้อื่นให้บาดเจ็บจะ
ต้องชดเชยรับผิดชอบโดยการนำอาหารหรือธัญพืชมาให้ สาม ผู้ที่ขโมย
ของผู้อื่นจะถูกปรับจนชั้นให้กลายเป็นทาสทันที หากปฏิเสธการเป็น
ทาส จะต้องชดเชยด้วยเงินจำนวน 50,000 จ็อนแทน

จากข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าสังคมเกาหลีในสมัยโคโซซอนเน้นการ
ให้คุณค่าและมูลค่ากับชีวิตคน กล่าวคือ การมีชีวิตอยู่เป็นสิ่งสำคัญ
ภายหลังเมื่ออาณาจักรขยายตัวมากขึ้น ส่งผลทำให้มีการตรากฎหมาย
เพิ่มขึ้นเป็น 60 ประการ โดยมีครอบครัวนิยมเป็นแนวคิดที่ยังคงความ
สำคัญซึ่งเน้นยับยั้งบาปของผู้หญิงในการให้กำเนิดลูกชายเพื่อเป็นกำลัง
แรงงาน (Choe, T. S., 2016)

จากความคาดหวังทางสังคมต่อบาปของผู้หญิงทำให้การแต่งงาน

กลายเป็นพิธีเปลี่ยนผ่านเข้าสู่การกลายเป็นผู้ใหญ่อย่างหนึ่ง โดยผีสาวโสดถูกทำให้กลายเป็นสัญลักษณ์ของผู้ที่ล้มเหลวที่ไม่สามารถเข้าสู่โลกของผู้ใหญ่ได้ ความเศร้าของคนที่ไม่สามารถมีชีวิตอยู่ต่อไปจึงแปรเปลี่ยนเป็นความน่ากลัวและคับข้องใจ “ฮัน” หรือความเศร้าโศกที่อัดแน่นเป็นสิ่งที่ยากจะต้านทาน ความกลัวต่อผีสาวโสดจึงสะท้อนกลไกการควบคุมทางสังคมผ่านการสร้างความวิตกให้แก่ผู้หญิงในสังคมเกาหลี

โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสังคมเกาหลีในปัจจุบันเน้นการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ส่งผลทำให้คนเกาหลีดำเนินชีวิตไปอย่างเคร่งเครียด ซึ่งสามารถสะท้อนผ่านสถิติการฆ่าตัวตายที่สูงที่สุดในกลุ่มประเทศ OECD เป็นเวลา 13 ปีติดต่อกัน สภาวะความตึงเครียดเช่นนี้ส่งผลทำให้คนเกาหลียี้ระยะเวลาในการแต่งงานออกไป รวมถึงตัดสินใจไม่มีลูก ผลที่ตามมาคือ อัตราการเกิดในประเทศเกาหลีลดลง ทั้งนี้ วีรญา กังวานเจตสุข (2561) อธิบายว่าปัญหาทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมีชีวิตคู่รวมถึงการมีบุตร ทำให้ความคาดหวังของสังคมเกาหลีที่มีต่อการให้กำเนิดบุตรของผู้หญิงที่เคยมีความเข้มข้นกลับผ่อนคลายลง แต่เมื่อผู้หญิงตัดสินใจที่จะมีชีวิตคู่ พวกเธอจำเป็นต้องยอมรับความคาดหวังต่อบทบาทในการเป็นภรรยาที่ดีและแม่ที่ดีต่อไป ดังนั้นในสังคมเกาหลีปัจจุบันจึงกำเนิดคำว่า “ซัมโพเซดแด” (Samposeedae) หรือค่านิยมการยอมแพ้สามสิ่ง ได้แก่ การออกเดท การแต่งงาน และการคลอดบุตร ซึ่งค่านิยมทั้งสามเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ผู้หญิงยังคงถูกจัดระเบียบทางสังคมอย่างเข้มข้น เพื่อป้องกันกำลังแรงงานเข้าสู่สถาบันทางเศรษฐกิจในสังคมเกาหลีที่เป็นสังคมอุตสาหกรรม ดังนั้นผีสาวโสดยังคงเป็นกลไกหนึ่งในการควบคุมผู้หญิง แม้จะไม่เข้มข้นเท่ากับอดีต แต่ก็ใช่ว่าจะไร้ความสำคัญใดๆ หรือไร้อำนาจทางสังคมต่อผู้หญิงโดยสมบูรณ์ การปรากฏตัวของผีสาวโสดบนสื่อต่างๆ และการประกอบ

พิธีกรรมของคนทรงเจ้าจึงเป็นการตอกย้ำความคาดหวังของสังคมที่มีต่อการมีชีวิตคู่ของผู้หญิง

บทส่งท้าย: พหุวิทยาการของคติชนวิทยา และสังคมวิทยาว่าด้วยผีสาวโสด

การดำรงอยู่ของผีสาวโสดในสังคมและวัฒนธรรมเกาหลี่มีมายาวนานตั้งแต่ในยุคก่อนสมัยใหม่ (pre-modern) บทบาทของผีสาวโสดที่เป็นเครื่องมือในการควบคุมทางสังคมถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งปัจจุบัน การศึกษาผีสาวโสดผ่านสำนวน สุภาษิต วรรณกรรม หรือเรื่องเล่าต่างๆ แสดงให้เห็นว่าชาวเกาหลี่ให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัว กล่าวคือ ต้องแต่งงานและมีบุตรชาย อีกทั้งสังคมคาดหวังให้สมาชิกปฏิบัติตามโดยผ่านคำสอน วรรณกรรม และพิธีกรรมต่างๆ หากแต่งงานไปและไม่สามารถมีลูกชายได้ สามีสามารถไล่ภรรยาออกจากบ้านหรือหย่าได้ทันที เพราะเข้าข่ายหนึ่งใน “เจ็ดข้อห้ามของการเป็นภรรยาที่ดี” ซึ่งหากไม่สามารถเป็นดังความคาดหวังของสังคมได้เมื่อตายไปก็จะเป็นผีเหมือนได้รับบทลงโทษ แต่สภาพสังคมในปัจจุบันมีการใช้ชีวิตรูปแบบใหม่คือการอยู่คนเดียวโดยไม่มีครอบครัว [single-person households หรือที่เรียกในภาษาเกาหลี่ว่า “ฮนจก” (honjok)] กระนั้นก็ยังมีความต้องการแต่งงานมีบุตรตามครรลองของวัฒนธรรมเดิม และการทำงานของผีสาวโสดในฐานะกลไกการควบคุมทางสังคมยังปรากฏในสื่อสมัยใหม่อยู่เสมอ

ในการศึกษาเรื่องผีในสังคมเกาหลี่ผ่านมุมมองทางคติชนวิทยาและสังคมวิทยานั้นว่าเป็นการทำให้สาขาวิชาที่มีมุมมองที่แตกต่างกันสามารถเชื่อมต่อกันได้ อีกทั้งยังเป็นการก้าวข้ามการยึดหลักการใดหลักการหนึ่ง

ในการทำความเข้าใจเรื่องหนึ่งๆ ซึ่งนับเป็นการสร้างชุมชนแห่งการปะทะสังสรรค์ทางวิชาการ

ทั้งคติชนวิทยาและสังคมวิทยาได้ใช้ข้อมูลชุดเดียวกันในการตีความเรื่องผี ศึกษาผ่านวรรณกรรม การเล่าเรื่อง (oral literature) ว่ามีสอดแทรกความหมายใดบ้าง สื่อความหมายได้อย่างไร และมีบทบาทอย่างไรต่อสมาชิกของกลุ่มนั้นๆ ทั้งนี้ วิธีการแสวงหาคำตอบของคติชนวิทยาและสังคมวิทยาไม่ต่างกันแบบชั่วคราวข้าม หากแต่มุมมองทางสังคมวิทยาได้ขยายให้เห็นความเชื่อมโยงของเรื่องเล่าเกี่ยวกับผีสาวโสดซึ่งเป็นประเด็นทางคติชนวิทยากับสภาพแวดล้อมทางสังคมทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาค เพื่อชี้ให้เห็นว่าผีสาวโสดมิใช่แค่เรื่องเล่า แต่เป็นกลไกการควบคุมทางสังคม

การประยุกต์ใช้มุมมองของทั้งสองสาขาวิชาสามารถวิเคราะห์และสร้างความเข้าใจในเรื่องผีสาวโสดให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ในขณะที่คติชนวิทยาส่งเสริมความเข้าใจเชิงสัญลักษณ์และการเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมสังคมวิทยาได้สร้างพื้นที่แห่งการตีความในเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับผีและทำความเข้าใจรูปแบบการควบคุมทางสังคมแบบหนึ่ง ซึ่งถือได้ว่าทั้งสองสาขาวิชามีคุณูปการสำคัญในการทำให้การเล่าหรือพูดถึงผี มิใช่แค่เพียงการสร้างอรรถรสความน่ากลัวหรือเป็นเพียงแค่การบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นเท่านั้น หากแต่ยังเป็นการสะท้อนความหวาดกลัวของสังคมที่สามารถให้ความหมายและตีความเกี่ยวกับตัวตนของผู้คนในสังคมนั้นๆ ได้อีกด้วย ซึ่งชี้ให้เห็นการทำให้เรื่องผีกลายเป็นเรื่องเล่าเชิงสังคมวิทยา (sociological narrative) ด้วยเหตุนี้ ทั้งสองสาขาวิชาจึงมิใช่สาขาวิชาที่เป็นชั่วคราวข้ามหรือไร้ปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันแต่อย่างใด หากแต่บทความวิจัยนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าสังคมวิทยาและคติชนวิทยาสามารถดำรงอยู่ควบคู่กันได้เพื่อทำความเข้าใจการทำงานของเรื่องเล่าในสังคม

รายการอ้างอิง

- กิ่งแก้ว อัดถากร. (2552). พิธีกรรมคือการเชื่อมโยง. *วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
นเรศวร*, 6(1), 1–9.
- ทิวดอร์, แดเนียล. (2560). *มหัศจรรย์เกาหลี: จากเก้าถ่านสู่มหาอำนาจทางเศรษฐกิจ
และวัฒนธรรม* (จิตติพงศ์ เหลืองอรุณเลิศ, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์ส์
พับลิชชิงเฮาส์.
- วีรญา กังวานเจิดสุข. (2562, 30 ตุลาคม). ผีสาวโสด ‘ชอ-นยอกวีชิน’ ผีที่หลอกหลอน
ให้ผู้หญิงเกาหลีวิ่งเข้าหาความรัก. *The Momentum*. สืบค้นจาก [https://themomen-
tum.co/sho-nyok-kwi-shin-korean-ghost](https://themomentum.co/sho-nyok-kwi-shin-korean-ghost).
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2550). ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการควบคุมทางสังคม มิติทาง
สังคมวิทยาในกระบวนการยุติธรรมชุมชน. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 24(1), 18–32.
- สุวรรณ สดากานันท์ (แปลและเรียบเรียง). (2561). *หลุนอวีว: ขงจื๊อสนทนา*. กรุงเทพฯ:
openbooks.
- สุวิทย์ รุ่งวิสัย. (2532). *พันธะทางสังคม*. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษย-
วิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อุทัย หิรัญโต. (2526). *สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ: โอเดียน
สโตร์.
- Cheori. (2021, May 31). *Cheonyeogwisin mannasseulttae daecheobeop* [What to do
when you meet a Cheonyeogwisin?]. Retrieved from [https://cafe.naver.com/
ehon/2011847](https://cafe.naver.com/ehon/2011847).
- Choe, G. S. (2016). *Cheonyeogwisin-kiwodeu hangungmunhwa* [Virgin ghost: Keyword
of Korean culture 06]. Seoul: Munhak dongne.
- Choe, T. S. (2016). *Choetaeseong hanguksa neungnyeokgeomjeongsiheom* [Taeseong
Choe's Korean history proficiency test]. Seoul: Megaseuteodi.
- Costello, B. (2010). *Encyclopedia of criminological theory*. Thousand Oaks: SAGE.
- Gim, Y. G. (1996). *Han* [Sadness]. Retrieved from [https://encykorea.aks.ac.kr/Contents/
Item/E0060943](https://encykorea.aks.ac.kr/Contents/Item/E0060943).
- Go, S. B. (2019). *Hanguk yogoe dogam* [Korean monster encyclopedia]. Seoul:
Wijeudeomhauseu.

- Jeong, W. S., & Park, S. W. (2020, August 26). "Chosun biz". Retrieved from https://biz.chosun.com/site/data/html_dir/2020/08/26/2020082601958.html.
- Jeong, Y. M. (2019). *Gyenyeseo* [Gyenioseo Chosun a manner of living virtues of lady]. Retrieved from <https://terms.naver.com/entry.nhn?docId=3561075&cid=58728&categoryId=58728>.
- Kendall, L. (2009). *Shamans, nostalgias, and the IMF: South Korean popular religion in motion*. Honolulu: University of Hawai'i Press.
- Ko, Y. B. (2000). *Social control*. Retrieved from <https://m.terms.naver.com/entry.naver?docId=511033&cid=42126&categoryId=42126>.
- LaPiere, R. T. (1954). *A theory of social control*. New York: McGraw-Hill.
- Lee, K. K. (1984). The concept of ancestors and ancestor worship in Korea. *Asian Folklore Studies*, 43, 199–214.
- Naradaesingung Myeongjusindang. (2012, November 22). Cheonyeogwisinui Haneul Pullyeomyeon Bananaga Piryohadaguyo Mudangdo Sangdaehagi Himdeun Gwisin Beseuteu [Bananas are needed to relieve the spirit of the virgin ghost. Even shamans can hardly deal with] [Video YouTube]. Retrieved from http://youtu.be/KMbV5E92_Xo.
- Olmaiti TV. (2020, February 2). Gwimungwansarui Jeongui (Jeil Museoun Gwisineun Cheonyeogwisinida?) Dogyeongbosol. [Definition of devil's crown: The most terrifying ghost is a virgin ghost]. [Video YouTube]. Retrieved from <http://youtu.be/dKlyFaUZ46>.
- Seoeunhuiui Gusiayagi. (2020, June 15). Cheonyeogwisineun ohiryeo namjaui beoseun momeul museowo handa!? Cheonyeogwisinui Jinsil [The virgin ghost is rather scared of the naked body of a man!? The truth of the virgin ghost]. [Video YouTube]. Retrieved from <http://youtu.be/yfaPIR1Cyk4>.
- Woraksankkotdoryeong. (2020, August 8). [Gongpoteukjip] Mudangi Malhaneun Hani Maneun Cheonyeogwisinui Museoumgwa Toechibangbeop [[Horror Special] Shamans talk about the fear of the maiden ghost and how to combat it]. [Video YouTube]. Retrieved from <https://youtu.be/~HtjGyTuF1>.